

РЕЦЕНЗИЯ

От: доц. д-р Катя Живкова Михайлова
УНСС
Социология

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по *научна специалност* в УНСС

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 595/13.03.2013 на Ректора на УНСС.

Автор на дисертационния труд: Цветина Любомирова Младенова
Тема на дисертационния труд: *Управление на обществените нагласи чрез онлайн социалната мрежа Фейсбук*

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма към катедра „Икономическа социология“ на УНСС по *научна специалност* „Социология“. Обучението е осъществено в *редовна* форма през периода 2016 – 2023 г. Като докторант е изпълнила успешно заложените дейности в индивидуалния учебен план – взела е докторантските изпити, представила е доклади по темата на изследването си на три научни форума, представя и докторска дисертация. Въз основа на това смятам, че Цветина Младенова формално е изпълнила образователните критерии за откриване на процедура за готовността на докторанта за публична защита на дисертационния проект.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Темата на изследването „Управление на обществените нагласи чрез онлайн социалната мрежа Фейсбук“ крие безспорно актуална научна проблематика и потенциал за социологическо изследване. В резултат от проведено социологическо изследване, виждаме дисертация в обем от 291 страници, структурирана в класическа композиция, състояща се от увод, изложение в четири глави, заключение, приложения, списък с цитирана и използвана литература.

Уводът представлява методическо въведение в дисертационното изследване. Тук са дефинирани обект и предмет, цел и задачи, методи и хипотези на изследването. Отделено е внимание и на тезата на дисертацията. Представени са ограниченията на изследването. Предложени са дефиниции на „осем общи понятия“. Дисертантът прави и оценка за актуалността, значимостта и степента на разработеност на избраната тема.

Първа глава е представя теоретичната концепция на изследването. Акцент тук се поставя върху историята на „социалната мрежа“ Фейсбук. Направен е опит да се анализира функционалността на Фейсбук в „либерално-демократичното общество и надзорния капитализъм“. В главата е отделено внимание и понятието управление на обществените нагласи, в което е концентриран предмета на дисертационното изследване.

Втора, трета и четвърта глава представят представя методическите паспорти и програми на направените три емпирични изследвания по темата на дисертацията.

В заключението са изложени някои изводи, направени след анализ на получените резултати от проведените емпирични изследвания.

В приложение дисертантът представя програма и теоретичен модел на всяко от проведените емпирични изследвания.

Списъкът с цитирана и използвана литература обхваща 71 литературни източника на български и английски език. Към тях са прибавени в отделна рубрика и 11 електронни източника на информация.

Считам, че подобна структура е приложима към дисертационни изследвания. Бележките ми са главно към съдържателните решения, изпълващи така избраната структура. Ще обърна внимание на две от тях.

Първата бележка се отнася до предмета на изследване, който остава колебливо дефиниран и разработен в дисертацията. Предметът дисертантът вижда в управлението на обществените нагласи чрез

Фейсбук. Приемам това решение, но смятам, че даденото му определение – управлението като процес, е недостатъчно да аргументира емпиричните разработки в дисертацията. Докторантът въвежда и второ понятие редом до управление – въздействие. Вероятно има предвид, че управлението е свързано с въздействието, но такава връзка не е вербализирана в текста.

Управлението на обществени нагласи е твърде сложен изследователски предмет. Усложнява се неимоверно при хипотеза, че то се случва чрез социалната медия Фейсбук и още повече, когато го разглеждаме в призмата на понятия като „*надзорен капитализъм*“ и „*либерално-демократично общество*“. Докторантът е направил опит да се доближи до предмета.

Втората бележка е свързана с изграждането на теоретичната основа около предмета на изследване. Тя има четири основни колони: разказ за появата и развитието на Фейсбук; реферат на книгата на Добринка Пейчева „*Масмедийното въздействие*“; реферат на книгата на Шушана Зубов „*Епохата на надзорния капитализъм*“; отделни понятия от Мишел Фуко и Делиоз. Така изградената теоретична основа показва, че докторантът познава реферираните литературни източници. Но в докторски дисертации е необходимо не само книгите да са прочетени, но написаното в тях да е осмислено и систематизирано. Имено систематизацията на теорията, подпомагаща разбирането на изследователския предмет е онова, което представлява теоретичната основа на дисертацията и, което не е доработено тук.

Теоретичната рамка на дисертацията се изгражда въз основа на избраната от дисертанта научна литература. Списъкът с литературни източници показва, че в работата са приложени 71 – брой, който по-скоро говори за тесен поглед към теорията. Липсват в този списък основни, що се отнася до предмета на изследване, групи съчинения. Не е обърнато внимание на класическите автори, разработвали понятия като обществено мнение, обществени нагласи, колективно съзнание – Емил Дюркем, Уолтър Липман, Елизабет Ноел-Нойман. Някои теоретични концепции, свързани с разбирането на функциите на медиите, вкл. на социалните, в процеса на управление на обществените нагласи, са споменати, но не далеч не са разработени, така че да обслужат конкретния изследователски предмет. Тук ще повтора бележка, която вече изразих в рецензията за катедреното обсъждане на дисертацията – в посочената литература продължава да има имена източници с грешни библиографски описания, което в случая не е техническа грешка; има и източници, които собствено не са използвани в дисертацията, защото са цитирани през друг източник.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Научни резултати, отнасящи се към развитие на научната теория, концептуализация на понятия, обособяване на категории в настоящото дисертационно изследване не са постигнати. Представеното изследване може да бъде определено като научно-приложно и поради това основание постигнатите резултати са преди всичко с научно-приложен характер и изведени чрез описаните в дисертацията емпирични проучвания.

Постигнатите резултати чрез трите изследвания дават основание за обобщения относно начини, по които потребителите (респондентите) използват Фейсбук в три *социално значими ситуации*, както авторът определя избраните от него контексти на изследванията си. Тези резултати са недостатъчни да очертаят процеса на управление на обществените нагласи чрез Фейсбук, да аргументират тезата на дисертационното изследване.

Тяхното съществуване дава аргументи за успешно изпълнение на изследователските задачи, отнасящи се до програмиране и провеждане на емпирично социологическо изследване. Съдържанието на втората, трета и четвърта глава, както и приложенията на дисертацията показват умения у докторанта за провеждане на емпирични изследвания с качествени методики.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

В автореферата на дисертацията са дефинирани три научни приноса. Всеки от тях показва реалистична самооценка на дисертанта за постигнатото в дисертационното изследване.

Първият и вторият принос се отнасят до степента на разработване на изследователския предмет, която според предложената формулировка, отговаря на постигнатото в дисертацията.

Третият принос има методически характер – отнася се до специфики в приложението на качествените методики – дълбочинно интервю и групово дискусия, които са апробирани в изследването.

Оценка на публикациите по дисертацията

Представени са три публикации по темата на дисертацията.

1. Младенова, Ц. (2018) Методи и средства за управление чрез онлайн социалните мрежи. – В: Съвременните обществени предизвикателства и образованието по социология. с 129-136. София. ИК -УНСС.
2. Младенова, Ц. (2020) Управление на обществените нагласи чрез социалната мрежа Фейсбук. –В: Новите информационни технологии и големите данни: възможности и перспективи пред анализите и управленските решения в бизнеса, икономиката и социалната сфера. с 280-286. София. ИК- УНСС.
3. Младенова, Ц. (2022) Начини на използване на онлайн социалната мрежа Фейсбук от участниците в политическите протести през 2020 г. в България. –В: Икономика, общество и човешки ресурси в предизвикателство на времето. с 103-114. София. ИК – УНСС.

Жанрово те са доклади, представени от докторанта на научни конференции. Тъй като докторантът е зачислен преди 2017 г., в неговия индивидуален учебен план са заложили две публикации. Реализирани са три като и трите са в предметния обхват на дисертацията. Поради това приемам условието за наличие на научни публикации по темата на дисертацията за изпълнено.

5. Оценка на автореферата

Авторефератът коректно представя дисертационното проучване. Прави впечатление ясно дефиниране на основните методически елементи на изследването и тяхното систематизирано представяне в първата част на автореферата. Следват: синопсис на отделните дисертационни глави; справка за приносите на дисертационния труд; научни публикации по темата на изследването. Тук е направена и декларация за авторство и оригиналност на дисертационното изследване. Приемам декларацията.

6. Критични бележки, препоръки и въпроси

Основните критични бележки към дисертационния труд са изразени в параграф 2. Обща характеристика на дисертационния труд. Те се отнасят главно към предмета на изследването и неговото дефиниране. Доколкото теоретичната основа на дисертационното проучване е свързана с

дефинирането на изследователския предмет, то си позволявам да отправя и бележки към представената теоретико-методологическа рамка.

7. Заключение

Представеният дисертационен труд ясно показва знания в полето на социологическата теория, познаване на методи за емпирично изследване и умения за провеждане на такова, които покриват изискванията на третото образователно ниво в системата на висшето образование у нас. С оглед на това предлагам да бъде присъдена ОНС „Доктор“ на докторантът Цветина Младенова.

24 април 2023

Подпис:

